

בענין מלך דן ודנין אותו

המשנה במסכת שבועות (ל.) אומרת ששבועת העדות אינה נוהגת אלא בראויים להעיד. ושואלת הגמ' (לא.) "לאפוקי מאי? אמר רב פפא, לאפוקי משחק בקוביא. מ"ד משחק בקוביא, כ"ש מלך. ומ"ד מלך, אבל משחק בקוביא, מדאורייתא מחזא חזי ורבנן הוא דפסלוהו".

הרמב"ם בפ"י מהלכות שגגות ה"ז פוסק: "המלך וכהן משיח מביאין קורבנן על שבועת העדות או על שבועת ביטוי או על טומאת מקדש וקודשיו כשאר הדיוטות". מקשה הכסף משנה: הרי הרמב"ם בפ"י מהל' שבועות ה"א פוסק: "היו עדין או אחד מהן פסול או קרוב ואפילו מפסול עדות של דבריהם או שהיה המלך אחד מעדיו שאינו ראוי להעיד וכו' פטורין משבועת העדות". וכיצד פוסק הרמב"ם בהל' שגגות שמלך מביא קרבן על שבועת העדות.

מתרץ הכסף משנה: במשנה בהוריות (ח:) ישנה מחלוקת בין ר' יוסי הגלילי האומר שמלך חייב בקרבן שבועת העדות, לר"ע האומר שמלך פטור, מקרבן שבועת העדות, כיון שלא דן, לא דנים אותו. אח"כ נאמר בגמ' שר"ש סובר שמלך חייב בקרבן שבועת העדות והיות ולא חולקים עליו פוסק הרמב"ם כמותו בהלכות שגגות לחייב מלך בקרבן שבועת העדות, ומדובר במלכי בית דוד שדנים אותם והם מעידים שנאמר "דינו לבקר משפט". ומה שפוסק הרמב"ם בהלכות שבועות שמלך פטור מקרבן שבועת העדות, מדובר במלכי ישראל, שלא מעידים ולא דנים, לכן הם פטורים. ומחלוקת ר' יוסי הגלילי ור"ע היא במלכי בית דוד, האם דנים אותם, או לא.

תירוצו של הכסף משנה קשה, כיון שכתוב בגמ' שמלך לא מעיד מדאורייתא, ומה שמחלק הכסף משנה בין מלכי בית דוד למלכי ישראל, זהו מדרבנן, אבל מדאורייתא הם מעידים, א"כ הדרא קושיא לדוכתא.

אלא אומר התוס' יו"ט בהוריות פ"ב שהפשט ברמב"ם הוא שמלך פטור מדאורייתא משבועת העדות, כיון שמלך לא מעיד כלל משום בזיון, אבל בעדות על נפשות מלך מעיד. לכן מה שהרמב"ם פוטר מלך מקרבן שבועת העדות, זהו בעדות ממון, ומה שהרמב"ם מחייב מלך בקרבן שבועת העדות זהו בדיני נפשות.

ולכאורה דברי התוס' יו"ט קשים: א. אם כונת הרמב"ם בהל' שגגות שמלך חייב בקרבן שבועת העדות רק כשהעיד בדיני נפשות, מדוע הרמב"ם לא כותב זאת במפורש. ב. הרי אין קרבן שבועת העדות בדיני נפשות.

ונראה לתרץ ע"פ עקרון אותו מציב ר' אלחנן וסרמן על המשנה בב"מ (י"ב.) האומרת "מציאת עבדו ושפחתו העברים וכו' הרי אלו שלהן אמאי, לא יהא אלא פועל שמציאתו לבעה"ב? אמר רבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן הכא בעבד נוקב מרגליות עסקינן שאין רבו רוצה לשנותו למלאכה אחרת". שואל ר' אלחנן בקובץ הערות (ס' לח' אות ו') מדוע המשנה כותבת מציאת עבד עברי לעצמו בצורה כללית שמשמעה - בדרך כלל מציאת עבד עברי לעצמו, הרי ישנו רק מקרה אחד שמציאתו לעצמו, בעבד נוקב מרגליות? ומתרץ, שכונת המשנה לומר מתי מציאת עבד לעצמו מדין עבד ועל זה אומרת הגמ' אוקימתא של עבד נוקב מרגליות.

ועל פי עקרון זה נסביר את דברי הרמב"ם בעניננו, בהלכות שגגות דן הרמב"ם בדיני קרבן ומצד דיני קרבן אין פטור למלך כיון שחייב בקרבן שבועת העדות והדוגמא לכך היא בדיני נפשות, ועל אף שהרמב"ם כתב באופן כללי שמלך חייב בקרבן שבועת העדות, כונתו היא רק בדיני נפשות. כמו שמצינו בלשון המשנה לגבי מציאת עבד.

ולענין השאלה השניה: השב שמעתתא, שמעתתא ז', פרק א', כתב שיש היכי תמציי לחייב קרבן שבועת העדות בדיני נפשות, כאשר המלך מעיד בדיני נפשות שיש להם השלכה ממונית, כגון שמעיד על אשה שזינתה וחייבת מיתה, ומעדות זו מתבקשת השלכה ממונית - האשה מפסידה כתובתה. ובמקרה כזה אם הוכחש המלך יתחייב מצד דיני ממונות, קרבן שבועת העדות. אך יש להקשות על תירוצו של השב שמעתתא מדברי הרמב"ם כפ"י מהל' שבועות ה"א האומר: "או שהיה מלך אחד מעדיו, שאינו ראוי להעיד וכו' פטורין משבועת העדות, שאילו העידו לא היו מחייבין בעדותן ממון". לכן נראה לומר שכדי להפטר משבועת העדות לפי רב פפא צריך שני תנאים: א. שלא יהיה לו שם של עבד. ב. במקום שעדותו מועילה, אע"פ שאין לו שם עד, יתחייב בקרבן שבועת העדות, ולהיפך.

ורב פפא יסביר שכונת הגמ' למיעוטי מלך למלכי ישראל, כי מלך ממלכי בית דוד מתחייב בשבועת העדות כיון שמלך ממלכי בית דוד אע"פ שלא חייב לבוא ולהעיד בדיני ממונות, אם בא להעיד מקבלים את עדותו. ואילו באיסורים, מלך ממלכי בית דוד חייב לבוא ולהעיד, לכן מתחייב בקרבן שבועת העדות. אבל מלך ממלכי ישראל, אע"פ שבאי-סורים חייב לבוא ולהעיד, לא יקבלו את עדותו משום הגזרה, אין עדותו מועילה אפילו מדאורייתא.

לכן הרמב"ם בהלכות שגגות כתב שמלך חייב בקרבן שבועת העדות כיון שמדובר במלכי בית דוד. ומאידך גיסא כתב בהלכות שבועות סובר שמלך פטור מקרבן שבועת העדות כי מדובר במלך ממלכי ישראל שעדותו לא מועילה, כיון שלא יקבלו אותה אפילו מדאורייתא.

לפי"ז מובן הכ"ש בגמ', ומה משחק בקוביה שפסול רק מדרבנן, כיון שיש לו שם של עד, רק שאינו ראוי להעיד בכ"ז הוא פסול, כ"ש מלך ממלכי ישראל שאין לו שם של עד ואינו ראוי להעיד שיהיה פסול מדאורייתא. והסבר זה מתאים לדברי הרמב"ם בפירוש המשניות בשבועות פ"ד ה"א שכותב "זה שאמר אינה נוהגת אלא בראויין להעיד, להוציא מלך ופסולי עדות דרבנן, לפי שהם פטורים ואע"פ שהם ראויין להעיד מ-דאורייתא". דהיינו מה שכותב "לפי שהם פטורין ואע"פ שהם ראויין להעיד מדאורייתא" הכונה לפסולי עדות, אבל מלך פסול להעיד מדאורייתא והכונה למלכי ישראל שאין לו שם של עד ואינו ראוי להעיד.

דרישת ציון ופסוקים

“... ציון היא דורש אין לה -
מכלל דבעיא דרישה” (ראש השנה ל’).